ODHAD NÁKLADŮ NEZAMĚŠTNANOSTI A JEJICH ODRAZ VE VEŘEJNÝCH ROZPOČTECH ČESKÉ REPUBLIKY V OBDOBÍ LET 2017–2019*

Martin Zeman^a

Abstract

Estimation of Costs of Unemployment and Their Reflection in Public Budgets in the Czech Republic in 2017–2019

The aim of the presented research is to quantify the costs of unemployment in the Czech Republic in the years before start of the 2020 exogenous crisis. The costs of unemployment are quantified as direct costs and induced costs. The research method is based on the construction of the average unemployed. I identify his/her average income level, length of unemployment and age, as well as level of education. The analysis also quantifies the economic effectiveness of hypothetical economic policy measures in maintaining employment.

Keywords: Fiscal policy, unemployment, unemployment costs, Czech Republic

JEL classification: E27, J21, D24, G18

Úvod

Nízká míra nezaměstnanosti patří mezi tradiční hospodářsko-politické cíle tvůrců hospodářských politik, její existence totiž vede k neoptimálnímu využívání výrobních faktorů v ekonomice. Nedobrovolná nezaměstnanost je fenoménem vyznačujícím se závažnými socioekonomickými dopady nejen na samotné nezaměstnané osoby, ale také na jejich okolí.

Nezaměstnanost je doprovázená nejenom poklesem důchodu, sociálního postavení, prestiže a negativními implikacemi v oblasti psychické (např. snížením sebevědomí). Také vede ke zvyšování ekonomické disparity a k negativním externalitám, jako jsou vyšší míra kriminality, zvýšená míra alkoholismu a další sociálně patologické jevy, zhoršení

* Článek je zpracován jako výstup výzkumného projektu „Fiškalna politika v Českej republike a na Slovensku v období 1993–2017 a jej vzťah a interakcie s ostatnými politikami“, číslo F5/61/2018 registrovaného u Vysoké školy ekonomické v Praze.

a Vysoká škola ekonomická v Praze, Národohospodářská fakulta, Praha
E-mail: martin.zeman@vse.cz

zdravotního stavu obyvatelstva, vyšší mortalita a celkově vyšší nemocnost, zvyšování sociální izolace, zpřetrhání sociálních vazeb, zvýšená míra krizí rodinných vztahů a zvyšování polarizace společnosti.

Během doby nezaměstnanosti se u postižených tlumí individuální motivace, ztrácejí se pracovní návyky a znalosti a dochází k postupnému zastarávání získaných poznatků. Dao a Loungani (2010) dokazují, že ztráta zaměstnání může vést k vyšší míře srdečních chorob a zvyšuje mortalitu. Knabe a Rätzel (2011) aplikovali hypotézu o permanentním důchodu při výpočtu dopadů nezaměstnanosti a kvantifikovali psychologické a sociální dopady jako ztrátu celkového užitku v důsledku nezaměstnanosti v až dvojnásobné výši pro muže a v třetinové výši pro ženy oproti ztrátě užitku v důsledku snížení příjmu vyvolaného nezaměstnaností. Obdobné výsledky byly publikovány i v dalších studiích (Clark, Oswald, 1994; Blanchflower, 1996; Winkelmann, Winkelmann, 1998). Ochsen a Welsch (2011) zdůrazňují subjektivní efekt hrozící nezaměstnanosti s důrazem na hrozící potenčníální dlouhodobou nezaměstnanost, která má markantní sociální náklady. Rovněž byla potvrzena pozitivní korelace mezi mírou nezaměstnanosti a mírou porodnosti. Fertilita klesá, když roste nezaměstnanost, a to i v dlouhém období, což vede k další akceleraci demografického problému (Rindfuss *et al.*, 2003; Currie, Schwandt, 2014).

I když byla v roce 2019 a na počátku roku 2020 ekonomika České republiky v rámci pozice v ekonomickém cyklu za svým vrcholem a nezaměstnanost v České republice byla na historicky nejnižší úrovni, bylo diskutováno, že nezaměstnanost je na úrovni přirozené míry a za primární bariéru dalšího extenzivního růstu produkce byl považován nedostatek zaměstnanců (Kozák *et al.*, 2020). I přes tuto pozici v ekonomickém cyklu byly s nezaměstnaností spojeny nadále značné finanční náklady. Nezaměstnanost je totiž jedním z významných determinantů fiskální rovnováhy země, a to jak na straně příjmů, tak na straně výdajů.

Předpokládané nastupující utlumení ekonomického růstu v důsledku restriktivních opatření souvisejících s pandemií viru SARS-CoV-2 v roce 2020 a 2021 může negativním způsobem determinovat trh práce, což se projeví s časovým zpožděním, protože i v dubnu 2021 byl počet volných pracovních míst vyšší, než počet uchazečů o zaměstnání (MPSV, 2021). Pagés a Montenegro (2007) zdůrazňují, že v případě recese jsou často jako první propouštěni mladí kvůli nedostatku zkušeností a důsledky této nezaměstnanosti je následně možné pozorovat dlouhodobě. Na základě výzkumů v USA se odhaduje, že zvýšení nezaměstnanosti mladých o 1 % vede ke snížení mezd absolventů o 6–7 % (tento efekt kvantifikují po dobu následujících 15 let). Potužáková a Mildeová (2015) zdůrazňují problém vysoké legislativní ochrany trvalých pracovních úvazků a nekompatibilních znalostí mladých, které nedostatečně korespondují s požadavky trhů práce v prostředí EU. Brožová (2016) zdůrazňuje expandující regulační intervence, zásahy institucí

a mimotřízních mechanismů do trhů práce, které snižují jejich konkurenční charakter. Problematiku stárnutí pracovní síly akcentují Arltová a Langhamrová (2010).

Záměrem článku je identifikovat a kvantifikovat celkové náklady veřejných rozpočtů ČR spojené s modelovým příkladem středového nezaměstnaného a komparovat je s jednotlivými výsledky a přístupy dosavadních výzkumů, které byly na toto téma v České republice publikovány. Dílčím cílem výzkumu je diskutovat význam a efektivnost hospodářsko-politických opatření souvisejících s dotací pracovních míst.

Náklady nezaměstnanosti jsou v textu členěné do dvou skupin:

- přímé ekonomické náklady – výdaje státního rozpočtu, ušlé příjmy státního rozpočtu, administrace nezaměstnaných,
- indukované ekonomické náklady – způsobené snížením kupní síly v rámci ekonomiky.

V textu je také realizován výpočet nákladů vzniklých před započítáním nezaměstnanosti *de iure*. Vzhledem k tomu, že tato studie je zaměřena na kvantifikaci ekonomických nákladů veřejných rozpočtů, je abstrahováno od výše popsaných sociálních nákladů. Současně by jejich vyčíslení bylo přinejmenším diskutabilní a mohlo by snižovat úroveň výzkumu. Analýza taktéž abstrahuje od potenciálně vytvořeného produktu, který by byl vytvořen pracovníkem, pokud by nedošlo k jeho nezaměstnanosti, a který by měl vliv na veřejné rozpočty.

1. Metodika analýzy nákladů nezaměstnanosti a současný stav problematiky

Analýz týkajících se nákladů nezaměstnanosti bylo v České republice vypracováno poměrně málo. Liší se od sebe použitou metodikou, daty, interpretací, kvalitou i svými výsledky. Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky (2005) do svého odhadu zahrnuje pouze dávky hmotného zabezpečení, sociální dávky a zdravotní pojištění, které stát hradí za nezaměstnaného, neodvedené sociální a zdravotní pojištění, které hradí zaměstnanec a zaměstnavatel, a daně, které jsou neodvedené ze strany zaměstnance. Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO) vypočetlo, že v roce 2004 byly náklady na průměrného nezaměstnaného ve výši 14 277 Kč za měsíc, což za celý rok činilo 171 324 Kč. MPO však chybně předpokládalo konstantní náklady na nezaměstnanou osobu po celou dobu kalendářního roku. Výrazně propracovanější analýzu vytvořila společnost Elbona (2006) pro Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky (MPSV). Ta je postavena na posouzení dopadu nezaměstnanosti na velké množství jedinců a nabízí rozklad dopadů krátkodobé a dlouhodobé nezaměstnanosti. V monografii je uváděno 224 typizovaných domácností (na základě výpočtu je však vytvořena další příjmová kategorie), které jsou následně zasazovány do odlišných životních situací, celkový počet výpočtů tak

multiplikuje až na 720 domácností. Při výpočtu Elbona implicitně počítá s plnou racionalitou a informovaností všech 720 domácností, které získávají všechny dávky, na které mají zákonný nárok v plné výši. Tato komplexnost dat zapříčiňuje nepřehlednost výpočtů a problém s jejich interpretací. Ve studii kvantifikovala pro rok 2005, že jeden průměrný nezaměstnaný stojí veřejné finance 118 300 Kč ročně. Tento odhad je oproti MPO nižší, přestože Elbona zahrnuje i náklady v podobě výpadku DPH, náklady ve formě vyplácených podpor v nezaměstnanosti a náklady na preventivní organizační a aktivizační opatření na trhu práce ČR.

Českomoravská konfederace odborových svazů (ČMKOS) pro rok 2009 vypočetla, že v případě že se nezaměstnanou stane osoba pobírající průměrnou mzdu, veřejné rozpočty by přišly o 25 939 Kč měsíčně (při pěti měsících to činilo 120 538 Kč a při jedenácti měsících 254 194 Kč). ČMKOS počítala pouze s přímými náklady veřejných rozpočtů.

Pro stejný rok publikoval náklady průměrného nezaměstnaného i Čadil *et al.* (2011). Autoři kvantifikovali celkové odhadované náklady veřejných rozpočtů na 109 615 Kč (měsíčně 21 923 Kč), a to při předpokladu střední doby nezaměstnanosti po dobu pěti měsíců. Autoři počítali při odhadu přímých nákladů s výpadkem z příjmů veřejné správy a s výdaji veřejné správy na dávky v nezaměstnanosti a administraci nezaměstnaných. Snížení kupní síly odhadl kolektiv autorů pomocí regrese a empirické verifikace Okunova zákona. Kolektiv autorů na základě OLS modelu pracuje s předpokladem, že nezaměstnaný nemá příjem z ekonomické aktivity, a tím se u něho snižuje odvod nepřímých daní. Zvolený přístup autorů však nezohledňuje fakt, že sociální systém ČR výpadek příjmů částečně kompenzuje, tj. dopad na chování spotřebitele je nižší než aproximovaný výsledek výzkumu. Zároveň se jako problematická jeví skutečnost, že vypovídací schopnost ekonometrického modelu vysvětluje proměnné z přibližně 40 %.

Jahoda a Godarová (2016) vyčíslili průměrné roční náklady na jednu celoročně nezaměstnanou osobu pro rok 2014 na přibližně 207 000 Kč. Analýza autorů je založena na průměrné nezaměstnanosti, využívá makroekonomického přístupu k daňovým nákladům, účetní přístup slouží k odhadu nákladů přímých.

Předložený výzkum vychází primárně z metodiky vytvořené Čadilem *et al.* (2011) a Maartenem *et al.* (2012). Indukované náklady nebudou vypočítané za pomoci Okunova zákona. Tento postup zvolený Čadilem *et al.* se jeví jako nevhodný, protože opomíjí skutečnost, že dávkové nástroje v reáliích České republiky částečně kompenzují nezaměstnaným výpadek spotřebních možností (Jahoda, Godarová, 2016). Zároveň je použití Okunova zákona pro normativní analýzy nedostatečné, jelikož neumožňuje zkoumat pokles užitečnosti způsobený cyklickou nezaměstnaností (Stratfort *et al.*, 2000). Při realizaci výpočtů indukovaných nákladů se jeví jako vhodnější přístup aplikovaný na Slovensku Domonkosem a Königem (2015) prostřednictvím sklonu ke spotřebě.

Z metodologického pohledu je publikovaný výzkum modifikován o náklady vzniklé ex ante, které ostatní výzkumy vůbec nereflektovaly. Autoři výzkumu upozorňují tvůrce hospodářské politiky, že dochází ke vzniku i tohoto druhu nákladů. Dalším obohacením metodologie je rozšíření kvantifikace o platovou sféru, od které předchozí výzkumy abstrahovaly. Všechny výpočty, pokud nebude uvedeno jinak, jsou realizovány v běžných cenách.

Tabulka 1: Kvantifikace nákladů nezaměstnanosti v ČR ve vybraných letech (v Kč, nominálně)

Autor	Datum kvantifikace	Výše odhadu	Metodika
MPO	2004	171 324 Kč / rok	Studie hlouběji nepopisuje metodiku, představuje jen složky celkových nákladů (přímé náklady, neodvedeno ze strany zaměstnance a zaměstnavatele).
Elbona	2005	118 300 Kč / rok	Model dle příjmu strukturovaných domácností. Ve změně struktury spotřeby a vybraných nepřímých daní studie pracuje s odbornými odhady rozložení výdajů na spotřebu. Studie nekvantifikuje administrativní náklady, náklady před započítáním nezaměstnanosti de iure, sociální a společenské náklady, administrativní náklady.
ČMKOS	2009	120 538 Kč / 5 měs., 254 194 Kč / 11 měs.	Studie hlouběji nepředstavuje metodiku.
Čadil et al.	2009	109 615 Kč / 5 měs.	Přímé náklady kvantifikované aproximací na základě modelového středového nezaměstnaného, snížení kupní síly kvantifikované prostřednictvím empirické verifikace Okunova zákona a jeho modifikace. Studie nekvantifikuje administrativní náklady, náklady aktivní politiky zaměstnanosti, náklady před započítáním nezaměstnanosti de iure, sociální a společenské náklady.
Jahoda, Godarová	2014	207 000 Kč / rok	Přímé náklady aproximované dle makroekonomického přístupu: kvantifikované náklady na politiku zaměstnanosti, náklady na sociální systém, platby příspěvku státu za nezaměstnané. Nepřímé náklady kvantifikované prostřednictvím daňové kvóty (poměr mezi zvýšením daňových příjmů a rozdílem v HDP generovaným zaměstnaným a nezaměstnaným). Studie nekvantifikuje administrativní náklady, náklady před započítáním nezaměstnanosti de iure, sociální a společenské náklady.

Zdroj: vlastní zpracování na základě MPO (2005), Elbona (2006), Čadil et al. (2011), Jahoda, Godarová (2016)

2. Vytvoření konceptu středového nezaměstnaného

Pro kvantifikaci nákladů veřejných rozpočtů je nezbytné definovat osobu představující středového nezaměstnaného. Při vytváření konceptu středového nezaměstnaného je nejdříve kvantifikovaná střední hodnota příjmu definovaného agenta, následně jsou aproximovány jeho vzdělání a průměrný věk. Současně je také zapotřebí znát dobu, po kterou je středový nezaměstnaný mimo pracovní poměr.

Stanovení hodnoty příjmu

Za příjem jsou v následujícím textu považovány peněžité plnění a plnění peněžité odměny (v případě naturální mzdy) poskytované zaměstnavatelem za provedenou práci. Rozdíl mezi mzdou a platem je daný tím, kdo figuruje v úloze zaměstnavatele. V případě, že zaměstnavatelem je stát, územní samosprávný celek, příspěvková organizace, státní fondy a školská právnická osoba, zaměstnanec pobírá odměnu ve formě platu. V opačném případě je peněžitým plněním právě mzda.

Diferenciace příjmů je v jednotlivých tržních ekonomikách rozdílná, a proto je nutné vymezení reprezentativního nezaměstnaného, který bude sloužit ke kvantifikaci dalších výpočtů. V případě ekonomiky s rovnoměrným rozdělením příjmů je adekvátní použití veličiny průměrného příjmu, v případě vyšších hodnot Giniho koeficientu je vhodnější použít koncept příjmu mediánového. Jak je zřejmé z tabulky 2, průměrné a mediánové veličiny se výrazně liší, v roce 2019 byla průměrná mzda téměř o 19 % vyšší než mzda mediánová.

Hospodářství České republiky prošlo v posledních dekadách významnými strukturálními změnami, které značně determinovaly strukturu příjmů a zvýšily jejich heterogenitu. Na základě údajů plynoucích z tabulky 2 je podle současně platné legislativy možné pokládat mediánový příjem za reprezentativnější ukazatel vhodnější k následující analýze. V dalším kroku je zapotřebí aproximovat tuto hodnotu příjmu, která se skládá z definování relativní četnosti zaměstnaných v mzdové sféře a zaměstnaných v platové sféře a následného odhadu mediánu příjmů v České republice pro jednotlivé roky. Statistika výdělků je v České republice vedená Českým statistickým úřadem (ČSÚ) a Ministerstvem práce a sociálních věcí (MPSV). Výzkum vychází z údajů Informačního systému o průměrném výdělku (ISPV), spadajícího pod MPSV a poskytujícího informace o průměrném, ale i mediánovém příjmu. Informace o příjmu jsou poskytovány jak na bázi mzdové, tak i platové.

Mediánový příjem se však nejeví jako dostatečně přesný ukazatel znázorňující hledanou hodnotu příjmu, neboť je pravděpodobné, že většina nezaměstnaných reprezentuje ekonomicky méně úspěšnou část populace. Populaci je možné rozdělit na základě různých kritérií, a to na základě pohlaví, dle členění ekonomických sektorů NACE, podle krajů NUTS nebo podle nejvyššího dosaženého vzdělání. Jako nejvhodnější proměnná,

upřesňující mediánovou hodnotu mzdy středového nezaměstnaného, se jeví vzdělanostní struktura nezaměstnaných. Vzdělanostní struktura nabízí totiž relativně vysokou heterogenitu mezd a zároveň je uplatnitelná na celé území České republiky. Využívají ji domácí i zahraniční analýzy, např. Domonkose, Königa (2015) a Čadila *et al.* (2011).

Tabulka 2: Srovnání průměrného a mediánového příjmu v letech 2015–2019 (v Kč, nominálně)

	2015	2016	2017	2018	2019
Průměrná mzda	27 825	28 964	30 932	33 587	35 838
Mediánová mzda	23 062	24 265	25 994	28 431	30 158
Průměrný plat	27 959	29 498	31 971	35 437	38 699
Mediánový plat	26 338	27 723	29 842	33 029	36 433
Relativní četnost zaměstnaných ve mzdové sféře	82,60 %	82,77 %	82,82 %	82,70 %	82,59 %
Relativní četnost zaměstnaných v platové sféře	17,40 %	17,23 %	17,18 %	17,30 %	17,41 %
Medián příjmů	23 632	24 861	26 655	29 226	31 250

Zdroj: ISPV (2020), vlastní úpravy

Je evidentní, že při zkoumání vzdělanostní struktury jsou dlouhodobě nejpočetnější skupinou nezaměstnaných osoby bez vzdělání, se základním vzděláním a se středoškolským vzděláním bez maturity. Tento jev je zřejmý po celé zkoumané období, kdy podíl osob se vzděláním bez maturity a nižší úrovní vzdělání tvoří více než 60 % všech nezaměstnaných. S jistou mírou pravděpodobnosti je možné tvrdit, že středový nezaměstnaný bude patřit právě do jedné z těchto kategorií. V tabulce 3 je možné vidět poměrně značné rozdíly ve výši příjmů podle nejvýše dosaženého vzdělání.

Následně je zapotřebí aproximovat hodnotu z těchto údajů pro obě vzdělanostní kategorie dohromady. Jako nejvhodnější způsob se jeví vážený aritmetický průměr dvou výše zmíněných veličin. Na základě předchozích výpočtů vychází, že střední hodnota příjmu, kterou by středový nezaměstnaný dosahoval, pokud by byl pracovně aktivní, byla pro rok 2015 19 303 Kč, pro rok 2016 se tento příjem zvýšil na 20 518 Kč, pro rok 2017 představovala mzda průměrného středového nezaměstnaného 22 164 Kč, v následujícím roce 24 519 Kč a na vrcholu hospodářského cyklu v roce 2019 to bylo 26 068 Kč v rámci vybraných agregovaných vzdělanostních skupin.

Přechod z pozice zaměstnance do pozice uchazeče o zaměstnání může ovlivnit příjem dávek ze sociální podpory. Tyto dávky jsou závislé na výši příjmů domácností

a současně se zohledňuje majetek žadatele o dávku. Je také nutné vzít v úvahu, že uchazeči o zaměstnání nejsou výhradně z jednočlenných domácností. Vycházejíce ze statistiky příjmů a životních podmínek domácností a dle současně platné legislativy středový nezaměstnaný většinou nedosáhne na žádnou další sociální dávku, a proto se výška hledané hodnoty příjmu aproximovaného středového nezaměstnaného nemění a zůstává v uvedené výši.

Tabulka 3: Příjmová struktura podle vzdělání v daném roce (v Kč, nominálně)

	2015	2016	2017	2018	2019
ZŠ + nedokončené SŠ	16 649	18 066	19 677	21 214	23 107
SŠ bez maturity	19 735	20 927	22 595	25 109	26 638
SŠ s maturitou	24 500	25 526	27 251	29 899	31 888
Vyšší odborné a bakalářské	27 314	28 632	30 826	33 258	36 053
Vysokoškolské	36 053	36 890	39 111	42 282	45 863
Neuveдено	21 176	22 993	24 629	25 614	26 958
Celkem	23 632	24 861	26 655	29 226	31 250
Aproximovaná velikost příjmu středového nezaměstnaného	19 303	20 518	22 164	24 519	26 068

Zdroj: ISPV (2020), vlastní úprava

Stanovení doby nezaměstnanosti

V rámci konceptu středového nezaměstnaného je nezbytné určit, po jak dlouhou dobu bude zvolený agent v pozici nezaměstnaného. Tato doba může být ohraničena dvěma exogenními proměnnými, a to jednak dobou, po kterou středový nezaměstnaný pobírá podporu v nezaměstnanosti, a na straně druhé délkou časového intervalu, který agent potřebuje k získání nové pracovní pozice.

Dle zákona o zaměstnanosti č. 435/2014 Sb. je podpůrní doba u uchazečů o zaměstnání do 50 let věku pět měsíců, v rozmezí 50–55 let věku osm měsíců a v případě nad 55 let věku 11 měsíců, proto je nutné aproximovat průměrný věk tohoto středového agenta. Věk uchazečů o zaměstnání je dostupný z údajů MPSV. V rámci zohledněného období (2015–2019) byl průměrný věk uchazečů relativně stabilní, vždy v intervalu od 41,4 do 43,1. Ve zkoumaném období měla dynamika průměrného věku nejdříve rostoucí tendenci, mezi lety 2018–2019 došlo k mírnému poklesu průměrného věku uchazeče o zaměstnání. V roce 2019 byl průměrný věk 42,9 let. Je možné předpokládat, že zvolený agent bude spadat do skupiny uchazečů, kterým je přiznána doba podpory pro prvních pět měsíců nezaměstnanosti.

Tabulka 4: Věková struktura uchazečů o zaměstnání k 31. 12. v daném roce

Rok		2015	2016	2017	2018	2019
Uchazečů celkem		453 118	381 373	280 620	231 534	215 532
Věková struktura	do 19 let	14 446	12 459	9 265	8 454	8 364
	z toho do 18 let	3 822	3 832	3 302	3 150	3 121
	20–24 let	46 236	34 360	22 031	17 752	17 302
	25–29 let	47 489	38 566	26 567	22 754	21 290
	30–34 let	46 357	37 861	27 052	22 365	20 588
	35–39 let	55 654	44 503	30 241	23 885	21 494
	40–44 let	53 994	46 343	33 600	27 127	25 210
	45–49 let	47 428	39 934	29 609	24 823	23 891
	50–54 let	52 828	45 519	34 664	27 341	25 012
	55–59 let	62 628	53 703	41 282	33 372	30 810
	60–64 let	25 016	26 748	24 778	21 957	19 756
	nad 65 let	1 042	1 377	1 531	1 704	1 815
Průměrný věk		41,4	42,1	43,1	43,1	42,9

Zdroj: MPSV (2020a), vlastní úprava

Při definování délky frikční nezaměstnanosti je možné opět vycházet z údajů MPSV, které vede evidenci doby nezaměstnanosti uchazečů o zaměstnání v rámci různých časových intervalů (do 3 měsíců, 3–6 měsíců, 6–9 měsíců, 9–12 měsíců, 12–24 měsíců a nad 24 měsíců). Z důvodu výskytu extrémních hodnot byl výpočet realizován za pomoci mediánu. Průměrná délka evidence nezaměstnaných totiž může být vychýlená částí nezaměstnaných, u nichž je doba evidence delší než jeden kalendářní rok. Medián mezi lety 2015 a 2016 vychází v intervalu 6–9 měsíců, od roku 2017 se dostal do intervalu 3–6 měsíců. Vzhledem k tomu, že v rámci výzkumu je nezbytné určit dobu nezaměstnanosti v měsících a v předchozích letech byla hodnota mediánu v intervalu 6–9 měsíců. Podle tabulky 5 je možné se domnívat, že současná mediánová hodnota evidence uchazečů o zaměstnání je v horní části intervalu 3–6 měsíců. Dále je tedy možné s jistotou dávkou nejistoty aproximovat střední dobu nezaměstnanosti v délce 5 měsíců pro roky 2017–2018 a pro rok 2019 je kalkulováno se sníženým odhadem doby nezaměstnanosti (i vzhledem k rapidnímu poklesu délky evidence ve dnech) na 4 měsíce.

Tabulka 5: Délka nezaměstnanosti k 31. 12. v daném roce

Rok		2015	2016	2017	2018	2019
uchazečů celkem		453 118	381 373	280 620	231 534	215 532
Délka evidence	do 3 měsíců	129 421	117 961	98 900	96 208	94 024
	3–6 měsíců	70 362	61 690	46 254	42 062	44 146
	6–9 měsíců	37 867	34 298	24 281	20 142	19 964
	9–12 měsíců	27 913	23 261	16 673	12 593	12 570
	12–24 měsíců	58 232	45 253	29 101	19 613	18 124
	nad 24 měsíců	129 323	98 910	65 411	40 916	26 704
	celková délka evidence (v tis. dní)	309 009	261 388	190 645	132 787	100 237
	průměrná délka evidence (dny)	682	685	679	574	465
Vyřazení uchazeči za čtvrtletí		35 770	34 819	29 216	24 760	24 361
Délka evidence	celková délka evidence v (tis. dní)	11 279	11 282	9 109	6 395	4 982
	průměrná délka evidence (dny)	315	324	312	258	205
Doba evidence středového nezaměstnaného (měsíce)		6–9	6–9	3–6	3–6	3–6

Zdroj: MPSV (2020a), vlastní úprava

3. Výsledky a diskuse

Celkové ekonomické náklady nezaměstnanosti budou kvantifikovány do dvou následujících oblastí:

- přímé ekonomické náklady z pohledu veřejných rozpočtů,
- indukované ekonomické náklady.

Samotný odhad je ovlivněný různou mírou dostupnosti dat jednotlivých oblastí nákladů nezaměstnanosti. Kvalita vstupních údajů samozřejmě determinuje přesnost kvantifikovaných výstupů. Kvůli různé míře zpochybnitelnosti dat budou realizovány jednotlivé výpočty samostatně.

Kvantifikace přímých ekonomických nákladů v ČR v období 2017–2019

Přímé ekonomické náklady je možné definovat jako ztrátu příjmů veřejných rozpočtů z výběru přímých daní, odvodů na sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnancem a zaměstnavatelem a výdaje veřejných rozpočtů, které musí být na nezaměstnaného vynaloženy, a náklady na aktivní politiku zaměstnanosti. Kvantifikaci přímých ekonomických nákladů je možné formulovat takto:

$$P_EN = Z_DPFO + Z_SaZPZl + Z_SaZPZc + V_PN + V_APZ, \quad (1)$$

přičemž Z_DPFO značí ztrátu veřejných rozpočtů z výběru daně z příjmu fyzických osob, Z_SaZPZl ztrátu veřejných rozpočtů z výběru sociálního a zdravotního pojištění placeného zaměstnavatelem, Z_SaZPZc ztrátu veřejných rozpočtů z výběru sociálního a zdravotního pojištění placeného zaměstnancem, V_PN představuje výdaje na podporu v nezaměstnanosti a V_APZ výdaje veřejných rozpočtů na aktivní politiku zaměstnanosti na středového nezaměstnaného.³

Ze střední hodnoty příjmu pro jednotlivé roky se realizuje výpočet zdravotního a sociálního pojištění placeného zaměstnavatelem, zdravotního a sociálního pojištění placeného zaměstnancem a daně z příjmu fyzických osob. Měsíční ztráty z výběru odvodů DPFO byly 2 385 Kč pro rok 2017, pro rok 2018 dosáhly výše 2 865 Kč a pro rok 2019 byly kvantifikovány na 3 165 Kč. Měsíční ztráty na výběru sociálního a zdravotního pojištění placeného zaměstnavatelem se zvyšovaly ze 7 536 Kč v roce 2017 na 8 337 Kč v roce 2018 a následně na 8 837 Kč v roce 2019. Měsíční ztráty sociálního a zdravotního pojištění placeného zaměstnancem byly v roce 2017 ve výši 2 438 Kč, o rok později ve výši 2 698 Kč a 2 869 Kč v roce 2019.

Celková ztráta odvodů za předpokládanou dobu pěti měsíců nezaměstnanosti definovaného středového nezaměstnaného byla 61 795 korun pro rok 2017 a ve výši 69 500 Kč pro rok 2018. V roce 2019⁴, za předpokládanou dobu nezaměstnanosti v trvání čtyř měsíců, byla ztráta na odvodech 59 484 Kč.

- 3 Některí autoři (např. Tiruneh *et al.*, 2014) do přímých nákladů počítají ztrátu veřejných rozpočtů spojenou s vyplácením zdravotního pojištění za nezaměstnané. V rámci vnitřní logiky předkládaného výzkumu jsou veřejné rozpočty vnímány široce a platba státu za zdravotní pojištění je jen účetním přepisem mezi dvěma veřejnými organizacemi. K samotné spotřebě zdravotní služby může, ale nemusí dojít. Pro úplnost dodáváme, že částka vyměřovacího základu za osoby, u kterých je plátcem pojistného prostřednictvím státního rozpočtu stát, byla na osobu a kalendářní měsíc v roce 2017 stanovena na 920 Kč, v roce 2018 ve výši 969 Kč a v roce 2019 ve výši 1 018 Kč.
- 4 Výpočet čisté mzdy v roce 2019 se v červenci toho roku změnil, došlo k mírnému snížení odvodů na sociální pojištění placené zaměstnavatelem. Při realizaci výpočtů byla definovaná alikvotní částka do 30. 6. 2019 a od 1. 7. 2019.

Nezaměstnaným je prostřednictvím pasivní politiky nezaměstnanosti vyplácena podpora v nezaměstnanosti, jejíž výše je závislá na věku, výši mzdy a délce nezaměstnanosti. Středovému nezaměstnanému je přiznána doba podpory pro roky 2017 a 2018 v délce trvání pěti měsíců doby nezaměstnanosti. V roce 2019, vzhledem ke snížení doby evidence středového nezaměstnaného, je doba podpory v nezaměstnanosti snížena na čtyři měsíce. Procentní sazba podpory v nezaměstnanosti činí první dva měsíce podpůrčí doby 65 %, další dva měsíce podpůrčí doby 50 % a po zbývající podpůrčí dobu 45 % průměrného měsíčního čistého výdělku, který byl u uchazeče o zaměstnání zjištěn a naposledy používán pro pracovněprávní účely v jeho posledním ukončeném zaměstnání v rozhodném období podle pracovněprávních předpisů. Na základně realizovaných výpočtů je možné určit, že středový nezaměstnaný získal za období, kdy byl nezaměstnaný v roce 2017 na podporu 47 689 Kč, o rok později 52 128 korun a v roce 2019 mu bylo vyplaceno 46 060 Kč.

Další složkou přímých ekonomických nákladů veřejných rozpočtů je započítání nákladů aktivní politiky zaměstnanosti (V_{APZ}). Aktivní politika zaměstnanosti se skládá z výdajů na společensky účelná pracovní místa, veřejně prospěšné práce, rekvalifikace, osoby zdravotně postižené a náklady na informační materiály vydávané úřadem práce a správou sociálního zabezpečení.

Při snaze o vhodnou kalibraci modelového výpočtu vzniká metodologická otázka, zda zahrnout aktivní politiku zaměstnanosti do nákladů nezaměstnanosti. Veřejně prospěšné práce je možné považovat za služby, které si najímají veřejné instituce a které při najímání vytvářejí pozitivní externalitu, například udržování návyků uchazečů o zaměstnání. Nelze předpokládat, že v případě nulových nákladů na aktivní politiku zaměstnanosti by nedošlo alespoň k částečnému finančnímu plnění některých veřejně prospěšných prací. Rekvalifikaci je možné také vnímat jako investici do lidského kapitálu a v případě započítání nákladů na rekvalifikaci vzniká metodologický problém, proč do kvantifikace nezapočítat další investici do vzdělávání placenou z veřejných rozpočtů, jako je např. financování vysokoškolských institucí. Navzdory těmto úvahám jsou náklady na aktivní politiku zaměstnanosti započteny do kalkulace, jsou však vyčleněny samostatně. Kvantifikace tohoto druhu nákladů je realizována na údajích MPSV, kdy je vypočítána alikvotní částka vycházející z konstrukce středového nezaměstnaného. Náklady středového nezaměstnaného na aktivní politiku zaměstnanosti byly 6 983 Kč v roce 2017, 7 805 Kč v roce 2018 a následující rok se snížily v důsledku rekordně nízké míry nezaměstnanosti na 3 165 Kč.

Celkově byly přímé ekonomické náklady na středového nezaměstnaného v roce 2017 bez započítání aktivní politiky zaměstnanosti 109 483 Kč, o rok později se zvýšily na hodnotu 121 629 Kč a v roce 2019 v případě čtyřměsíční délky nezaměstnanosti byly ve výši 105 545 Kč. V případě, že počítáme s průměrnou délkou nezaměstnanosti středového nezaměstnaného po dobu pěti měsíců pro roky 2017–2018 a čtyř měsíců pro rok 2019

a připočteme alikvotní část nákladů aktivní politiky zaměstnanosti ke středovému nezaměstnanému, tak se zvýší celkové přímé ekonomické náklady v roce 2017 na 116 466 Kč, o rok později na 129 434 Kč a poslední rok zkoumaného období na hodnotu 108 710 Kč.

Tabulka 6: Přímé ekonomické náklady na středového nezaměstnaného v letech 2017–2019 (v Kč, nominálně)

		2017	2018	2019
Ztráta z výběru daně z příjmu fyzických osob (měsíčně)	<i>Z_DPFO</i>	2 385	2 865	3 165
Ztráta z výběru daně z příjmu fyzických osob (suma středový nezaměstnaný)	<i>Z_DPFO</i>	11 925	14 325	12 660
Ztráta z výběru sociálního a zdravotního pojištění placeného zaměstnavatelem (měsíně)	<i>Z_SaZPZI</i>	7 536	8 337	8 837
Ztráta z výběru sociálního a zdravotního pojištění placeného zaměstnavatelem (suma středový nezaměstnaný)	<i>Z_SaZPZI</i>	37 680	41 685	35 348
Ztráta z výběru sociálního a zdravotního pojištění placeného zaměstnancem (měsíčně)	<i>Z_SaZPZc</i>	2 438	2 698	2 869
Ztráta z výběru sociálního a zdravotního pojištění placeného zaměstnancem (suma středový nezaměstnaný)	<i>Z_SaZPZc</i>	12 190	13 490	11 476
Výdaje na podporu v nezaměstnanosti (1. měsíc)	<i>V_PN_1</i>	11 272	12 321	13 017
Výdaje na podporu v nezaměstnanosti (2. měsíc)	<i>V_PN_2</i>	11 272	12 321	13 017
Výdaje na podporu v nezaměstnanosti (3. měsíc)	<i>V_PN_3</i>	8 671	9 478	10 013
Výdaje na podporu v nezaměstnanosti (4. měsíc)	<i>V_PN_4</i>	8 671	9 478	10 013
Výdaje na podporu v nezaměstnanosti (5. měsíc)	<i>V_PN_5</i>	7 803	8 530	X
Výdaje na aktivní politiku zaměstnanosti (ročně)	<i>V_APZ</i>	16 760	18 731	10 549
Výdaje na aktivní politiku zaměstnanosti (náklady středový nezaměstnaný)	<i>V_APZ</i>	6 983	7 805	3 165
Přímé ekonomické náklady, vzorec (1)	<i>P_EN</i>	116 466	129 434	108 710

Zdroj: vlastní výpočty dle MPSV

Kvantifikace indukovaných ekonomických nákladů

Při kvantifikaci indukovaných ekonomických nákladů je nutné zvažovat změnu spotřebního chování, kdy kvůli přechodu do stavu nezaměstnanosti může docházet k poklesu koupěschopnosti a v důsledku toho i spotřeby uchazeče o zaměstnání, což se projeví nižším výběrem DPH a ostatních spotřebních daní.⁵

K výpočtu indukovaných ekonomických nákladů je definován následující vztah

$$I_{EN} = IDS \times S_s \times (\check{CP} - SD), \quad (2)$$

kde IDS značí implicitní daňovou sazbu ze spotřeby, kterou každoročně vydává Eurostat⁶, S_s vyjadřuje sklon ke spotřebě vypočítaný jako podíl průměrné měsíční spotřeby na obyvatele k průměrnému měsíčnímu příjmu (vypočítané dle dat ČSÚ), $\check{CP}$ označuje čistý příjem vypočtený pro definovaného středového nezaměstnaného a SD reprezentuje příjem uchazečů o zaměstnání ve formě podpory.

Tabulka 7: Indukované ekonomické náklady středového nezaměstnaného v daném roce (v Kč, nominálně)

		2017	2018	2019
Implicitní daňová sazba ze spotřeby	IDS	0,2037	0,2013	0,2052
Sklon ke spotřebě	SS	0,9320	0,9202	0,9010
Indukované ekonomické náklady (1. měsíc)	I_{EN_1}	1 152	1 229	1 296
Indukované ekonomické náklady (2. měsíc)	I_{EN_2}	1 152	1 229	1 296
Indukované ekonomické náklady (3. měsíc)	I_{EN_3}	1 646	1 756	1 851
Indukované ekonomické náklady (4. měsíc)	I_{EN_4}	1 646	1 756	1 851
Indukované ekonomické náklady (5. měsíc)	I_{EN_5}	1 811	1 931	X
Indukované ekonomické náklady	I_{EN}	7 409	7 901	6 293

Zdroj: Eurostat a ČSÚ, vlastní výpočty

- 5 Výzkum nebere v potaz možný pokles produkce firmy v důsledku propuštění pracovníka. K propuštění pracovníka může dojít také v důsledku přechodu na kapitálově náročnější výrobu. V tomto případě by vůbec nemuselo dojít ke snížení nabízeného množství. V reálné ekonomice může také dojít k propuštění pracovníka z důvodu nedostatečné poptávky po nabízených statcích, tím pádem by vyprodukované statky nebyly nikdy prodány.
- 6 EUROSTAT k 8. 8. 2019 neuvádí ITRC pro rok 2018. Proto bylo nutné v rámci výzkumu použít ITRC z roku 2017. Z tabulky 6 je zjevné, že nedochází k významným změnám této sazby.

Implicitní daňová sazba představuje podíl daňových příjmů ze spotřeby a konečných výdajů domácností na spotřebu. Sklon ke spotřebě byl kvantifikován na základě údajů ČSÚ a poměru průměrné měsíční spotřeby na obyvatele a průměrného měsíčního příjmu na osobu. Implicitní daňovou sazbu ze spotřeby publikuje Eurostat. Pro rok 2019 nebyly v době realizace výzkumu potřebná data publikována. Proto byla implicitní daňová sazba pro rok 2019 odhadnuta na základě regresní funkce.

Následně je možné dospět k výpočtu celkových indukovaných ekonomických nákladů. Celkové ekonomické indukované náklady byly kvantifikovány pro rok 2017 ve výši 7 409 Kč, v roce 2018 ve výši 7 901 Kč a v posledním zkoumaném roce ve výši 6 293 korun. Štědrost sociálního systému v České republice a výše náhradového poměru podpory v nezaměstnanosti se podle provedených výpočtů neprojeví ve výrazném snížení spotřeby, a proto nedojde současně k výraznému poklesu příjmů veřejných rozpočtů.

Kvantifikace celkových ekonomických nákladů

Celkové ekonomické náklady jsou součtem přímých a indukovaných ekonomických nákladů. Je nutné brát kvantifikaci jako dolní hranici aproximace. Ve snaze o vhodné zobrazení skutečnosti je brán ohled na chování reálných ekonomických subjektů, zaměstnanců. V reálné ekonomice často dochází k situaci, kdy si zaměstnanec po získání informace o svém budoucím propuštění ze zaměstnání, ale ještě před faktickým propuštěním, zajistí potvrzení o dočasné pracovní neschopnosti. Tímto chováním, které mu umožňuje stávající systém, dojde k maximalizaci jeho krátkodobých osobních příjmů, ale zároveň k zatížení veřejných rozpočtů (výplaty zdravotního, případně sociálního pojištění).

V České republice v roce 2019 bylo 75 058 722 prstonaných dní, průměrná délka trvání dočasné pracovní neschopnosti byla 39,47 dne. Z prvních 14 dnů dočasné pracovní neschopnosti dostává zaměstnanec od zaměstnavatele náhradu mzdy (tzv. karenční doba během prvních tří dnů dočasné pracovní neschopnosti byla zrušena s účinností od 1. července 2019). Podpůrčí doba vzniká u nemocenské 15. kalendářním dnem trvání dočasné pracovní neschopnosti (ČSSZ, 2020). Středový nezaměstnaný má dle údajů ČSSZ v roce 2019 dobu trvání dočasné pracovní neschopnosti v délce 40,96 dne.

Výpočet nemocenské je realizován ze střední hodnoty příjmu středového nezaměstnaného pro rok 2019. Základem pro výpočet nemocenské je denní vyměřovací základ, ten se dále dle zákona o nemocenském pojištění redukuje prostřednictvím tří redukčních hranic a tím je získán redukovaný denní vyměřovací základ. Výše nemocenské za kalendářní den činní do 30. dne trvání dočasné pracovní neschopnosti 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu, od 31. do 60. dne trvání 66 % redukovaného

denního vyměřovacího základu a od 61. dne 72 % redukovaného denního vyměřovacího základu (maximálně lze nemocenskou pobírat 380 dní od začátku pracovní neschopnosti).

Dle výpočtů vycházejících z údajů MPSV je přibližná výše nemocenské středového nezaměstnaného 13 014 Kč, redukovaný denní vyměřovací základ činí 772 Kč, 16 dnů má stonající nárok na 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu a 10,96 dne na 66 % redukovaného denního vyměřovacího základu. Nelze předpokládat, že každý případný budoucí nezaměstnaný se bude chovat tak, že svou pracovní neschopností zatíží veřejné rozpočty výše uvedenou sumou. Pro udržení konceptu středového nezaměstnaného je nezbytné do výpočtu zahrnout také odhad zneužití těchto dávek. Pro realizované výpočty byl formulován koeficient podvodného jednání, kterým je násobena definovaná nemocenská středového nezaměstnaného a který kvantifikuje spodní hranici podvodného jednání v ČR. Jeho výpočet je založen na datech z kontrol dodržování režimu dočasné pracovní neschopnosti. Výsledný koeficient je dán poměrem počtu postihů a provedených kontrol v prvním pololetí roku 2018. Výpočet nákladů vytvořených před vznikem nezaměstnanosti *de iure* bude realizován na základě následujícího výpočtu

$$EN_PN = k_p \times N, \quad (3)$$

kde N značí výši vyplacené nemocenské a k_p vyjadřuje koeficient podvodného jednání. V tomto případě středový nezaměstnaný zatíží veřejné rozpočty částkou 334 Kč za celou dobu předpokládané doby pracovní neschopnosti v roce 2019. Vzhledem k zanedbatelné výši nejsou tyto náklady k celkovým započítány.

Celkové ekonomické náklady jsou kalkulovány na základě vzorce

$$CEN = Z_DPFO + Z_SaZPZl + Z_SaZPZc + V_PN + V_APZ + IDS \times S_s \times (\check{C}P - SD). \quad (4)$$

Celkové ekonomické náklady definovaného středového nezaměstnaného pro pět měsíců nezaměstnanosti byly v roce 2017 ve výši 123 875 Kč, o rok později se zvýšily na 137 334 Kč. V roce 2019 došlo ke snížení těchto nákladů na 115 003 Kč, přičemž se předpokládá, že středový nezaměstnaný je v důsledku zkrácení doby fluktuace během daného roku mimo pracovní trh po dobu čtyř měsíců. Při pohledu na strukturu je pro veřejné rozpočty nejvyšším výdajem platba podpor v nezaměstnanosti a pokles příjmů z příspěvků na sociální a zdravotní pojištění placených zaměstnavatelem. Podrobná struktura je zjevná z obrázku 1.

Obrázek 1: Celkové ekonomické náklady středového nezaměstnaného (v Kč, nominálně)

Zdroj: vlastní výpočty

Získané poznatky o nákladech nezaměstnanosti je možné aplikovat při sledování návratnosti hypotetických opatření, kdy se tvůrci hospodářské politiky rozhodnou dotovat konkrétní místo. V závěrečné části textu je formulováno hypotetické hospodářsko-politické opatření, které sleduje návratnost dotace na udržení pracovního místa.

Diskuse k hospodářsko-politickému opatření

Hypotetické hospodářsko-politické opatření je definované tak, že dotace z veřejných rozpočtů směřovaná k udržení pracovního místa je ve výši minimální mzdy zkoumaného roku (2017 – 11 000 Kč, 2018 – 12 200 Kč, 2019 – 13 350 Kč) a současně zaměstnavatel přidá k hrubé mzdě 20% ze svých zdrojů. Tato hypotetická dotace je vyplácena po dobu šesti měsíců a zaměstnavatel se zaváže udržet pracovní místo jeden rok po ukončení vyplácení dotace. Ekonomická efektivnost je kvantifikovaná z pohledu nákladů vynaložených na samotnou dotaci. Suma dotace pracovního místa je znázorněna černou barvou a od šestého měsíce se nenavýšuje, protože pracovní místo přestává být dotované. Tečkovaná čára reprezentuje sumu příjmů veřejných rozpočtů spojených s vyplácením daně z příjmů fyzických osob, sociálního a zdravotního pojištění od zaměstnance i zaměstnavatele a nárůstem indukovaných nákladů. Z grafické kvantifikace je zřejmé, že už v osmém měsíci se vzhledem k vyplacené dotaci veřejné rozpočty dostávají do kladného salda.

Obrázek 2: Návrh dotace z pohledu nákladů vynaložených na dotaci

Zdroj: vlastní výpočty dle předchozích dat

Obrázek 3: Návrh dotace z pohledu celkových nákladů nezaměstnanosti v případě nezaměstnání se

Zdroj: vlastní výpočty dle předchozích dat

Černá linie v grafech na obrázku 3 reprezentuje kumulativní sumu nákladů středového nezaměstnaného, které jsou oproti předcházející hypotetické situaci navýšeny o ostatní přímé náklady definovaného středového nezaměstnaného (po pěti měsících nezaměstnanosti je hypotetickému středovému nezaměstnanému vypláceno životní minimum

pro jednu osobu v domácnosti zkoumaného období, ve výpočtu je abstrahováno od dalších případných sociálních dávek). V rámci této hypotetické situace je saldo veřejných rozpočtů (kvantifikovaného středového nezaměstnaného) vzhledem k celkovým nákladům kladné po celou dobu zkoumání.

Tento typ paternalistických opatření vyžaduje přísnou koordinaci a nestranný a pragmatický přístup. Současné při jakékoliv dotaci vzniká prostor pro korupci a v případě zavádění těchto hypotetických opatření musí být systém odolný právě vůči korupčnímu jednání. V opačném případě nepřinesou tato hypotetická hospodářsko-politická opatření žádoucí výsledky.

Závěr

Příspěvek dokazuje, že i v období s relativně nízkou nezaměstnaností jsou náklady nezaměstnanosti značné. Analýza nákladů nezaměstnanosti je však vysoce aktuálním tématem i vzhledem k přísným restriktivním opatřením v souvislosti s celosvětovým šířením nemoci covid-19. Ekonomiky se postupně dostávají do fáze hospodářské recese a vzniká celospolečenská diskuse ohledně *kurzarbeitu*. Ke stanovení správné podoby paternalistických opatření je však potřebné znát náklad veřejných financí, který vzniká právě s nezaměstnaností. V období, kdy byl výzkum realizován, probíhala politická diskuse o zavedení dlouhodobé podpory zaměstnanosti a podnikání v podobě *kurzarbeitu*. Publikovaný výzkum může pomoci v zavedení správné podoby a parametrů tohoto nového opatření.

Vybraná problematika představuje i výzvu z vědecko-metodologického pohledu, jelikož postup výpočtu nákladů nezaměstnanosti není v této chvíli definovaný. Náklady nezaměstnanosti v předloženém příspěvku byly rozděleny do dvou kategorií, na přímé ekonomické náklady a indukované ekonomické náklady. Přidaná hodnota výzkumu spočívá také v kvantifikaci nákladů před vznikem nezaměstnanosti *de iure*. Jejich faktická výše není markantní, ale z metodologického hlediska je důležité upozornit tvůrce hospodářské politiky, že dochází ke vzniku i tohoto druhu nákladů, které ostatní výzkumy vůbec nereflktují.

V úvodní části byl definován pojem středového nezaměstnaného, kde byla rozšířena metodika dosavadních výzkumů o platovou sféru. Při vytváření konceptu středového nezaměstnaného byla brána v úvahu střední hodnota příjmu, průměrný věk nezaměstnaného a střední doba nezaměstnanosti. Střední hodnota příjmu byla aproximována jako mediánová mzda a mediánový plat podle údajů ISPV pro osoby s maximálním dosaženým vzděláním – středoškolské bez maturity. Průměrný věk nezaměstnaného byl důležitý pro výpočet délky podpůrné doby u uchazečů o zaměstnání. Bylo zjištěno, že středový nezaměstnaný spadá do skupiny uchazečů, kterým je přiznána doba podpory pro prvních pět měsíců nezaměstnanosti. Střední hodnota doby nezaměstnanosti byla určena v délce pěti

měsíců pro roky 2017 a 2018. Pro rok 2019 byla délka doby nezaměstnanosti zkrácena na čtyři měsíce.

Samotná kvantifikace nákladů na středového nezaměstnaného byla realizována ve dvou skupinách. Přímé ekonomické náklady byly definovány jako ztráty veřejných rozpočtů z výběrů výnosu daně z příjmů fyzických osob, odvodů sociálního a zdravotního pojištění nezaměstnaného, z výdajů na vyplacené podpory v nezaměstnanosti a z nákladů aktivní politiky zaměstnanosti. Celkové přímé náklady byly pro rok 2017 ve výši 116 466 Kč a pro rok 2018 ve výši 129 434 Kč (za pět měsíců nezaměstnanosti). Pro rok 2019 ve výši 108 710 Kč (za čtyři měsíce nezaměstnanosti). Indukované ekonomické náklady, které způsobují snížení kupní síly obyvatelstva, byly kvantifikovány pro rok 2017 na 7 409 Kč, o rok později na 7 901 Kč a v roce 2019 na 6 293 Kč. Pro každý zkoumaný rok platí, že výdaje na podporu v nezaměstnanosti tvořily nejvyšší náklad nezaměstnanosti.

Všeobecně platí, že nejvyšší náklady byly zjištěny pro první měsíce nezaměstnanosti. Z rozpočtových důvodů je proto vhodné se zaměřit i na problematiku těchto nezaměstnaných, kteří bývají často opomíjeni. Dlouhodobá nezaměstnanost je často způsobená ztrátou pracovních návyků. I z tohoto důvodu může snaha o jejich případný návrat na pracovní trh generovat vyšší náklady na aktivní politiku zaměstnanosti. Důležitým závěrem výzkumu je, že politika trhu práce by měla, kromě boje s dlouhodobou nezaměstnaností, vytvářet podmínky pro co nejrychlejší návrat čerstvě nezaměstnaných zpět do pracovního procesu. Tyto kroky mohou významně přispět ke snižování celkových nákladů nezaměstnanosti.

Z výsledků výzkumu dále vyplývá, že za situace rychle rostoucí nezaměstnanosti je vhodné, společensky legitimní, ale i ekonomicky efektivní, poskytnout podporu, aby nezaniklo pracovní místo. Společenská vhodnost dotování pracovního místa je však individuální, a to zejména z důvodu, že v případě poskytnutí dotace nedochází k ozdravnému vyčištění trhu. Závěry této části je nezbytné interpretovat s obezřetností, neboť implementace dotací může vést ke vzniku korupčního prostředí.

Předložený příspěvek abstrahuje od společenských a sociálních nákladů, které mohou mít i značné ekonomické konsekvence. Existují výzkumy, které korelují dlouhodobou nezaměstnanost s rozpadem rodiny, alkoholismem a návykovými látkami nebo se ztrátou pracovních návyků. Současně osoby, které se pohybují mimo trh práce, nepřispívají k tvorbě hrubého domácího produktu, národní zdroje tak nejsou využívány v plném rozsahu. Z těchto důvodů je možné předpokládat, že vypočítané náklady jsou mírně podhodnocené. Při interpretování výsledků tohoto výzkumu je proto nezbytné brát tento fakt v potaz.

Literatura

- Arltová, M., Langhamrová, J. (2010). Migration and Ageing of the Population of the Czech Republic and the EU Countries. *Prague Economic Papers*, 19(1), 54–73, <https://doi.org/10.18267/j.pep.364>
- Blanchflower, D. G. (1996). Youth Labour Market in Twenty-Three Countries: A Comparison Using Micro Data, in Stern, D., ed., *School to Work Policies and Practices in Thirteen Countries*. Cresskill: Hampton Press.
- Brožová, D. (2016). Utváření moderní ekonomie trhu práce: neoklasické paradigma s institucionálními teoriemi. *Acta Oeconomia Pragensia*, 24(6), 56–68, <https://doi.org/10.18267/j.aop.562>
- Clark, A. E., Oswald, A. J. (1994). Unhappiness and Unemployment. *Economic Journal*, 104(424), 648–659, <https://doi.org/10.2307/2234639>
- Currie, J., Schwandt, H. (2014). Short- and Long-term Effects of Unemployment on Fertility. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(41), 14734–14739, <https://doi.org/10.1073/pnas.1408975111>
- Čadil, J., Pavelka, T., Kaňková, E., et al. (2011). Odhad nákladů nezaměstnanosti z pohledu veřejných rozpočtů. *Politická ekonomie*, 59(5), 618–637, <https://doi.org/10.18267/j.polek.811>
- ČMKOS (2009). Prezentace z tiskové konference k tématu kurzarbeit. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů [cit. 2020-06-08]. Dostupné z: <https://www.cmkos.cz/archiv-dokumentu/1750-3/prezentace-z-tiskove-konference-k-tematu-kurzarbeit>
- ČSSZ (2020). *Nemocenská statistika*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení [cit. 2020-09-08] Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/nemocenska-statistika>
- ČSÚ (2016). *Labour Market in the Czech Republic – Time Series*. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-09-08] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/labour-market-in-the-czech-republic-time-series-1993-2020>
- ČSÚ (2018). *Počet zaměstnanců a průměrné měsíční mzdy*. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-06-08] Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?_af=page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&skupId=855&filtr=G%7EF_M%7EF_Z%7EF_R%7ET_P%7E_S%7E_null_null_&katalog=30852&pvo=MZD01-A&pvo=MZD01-A&evo=v208_!_MZD-LEG3-MZD01_1
- ČSÚ (2019). *Obecná míra nezaměstnanosti*. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-08-01] Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?_af=page=vystup-objekt&pvo=ZAM01-B&skupId=426&katalog=30853&pvo=ZAM01-B&str=v467&u=v413__VUZEMI__97__19
- ČSÚ (2020a). *Čtvrtletní sektorové účty – 4. čtvrtletí 2019*. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-08-14] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/crictvrtletni-sektorove-ucty-4-ctvrtleti-2019>
- ČSÚ (2020b). *Nemocenská statistika*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení [cit. 2020-09-08]. Dostupné z: [www: https://www.cssz.cz/web/cz/nemocenska-statistika](https://www.cssz.cz/web/cz/nemocenska-statistika)

- Dao, M., Lungani, P. (2010). *The Human Cost of Recessions: Assessing It, Reducing It*. International Monetary Fund. Washington IMF Staff Position Note No. 10/17.
- Elbona (2006). Náklady státu na jednoho nezaměstnaného. Elbona. Dostupné z: www.mpsv.cz/vyzkumne-studie
- Eurostat (2020). *Data on Taxation*. Brussels: European Commission [cit. 2020-08-14] Dostupné z: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en
- ISPV (2020). *Archív. Informační systém o průměrném výdělku*. Praha: ISPV [cit. 2020-08-08] Dostupné z: <https://www.ispv.cz/cz/Vysledky-setreni/Archiv.aspx>
- Jahoda, R., Godarová, J. (2016). *Odhad nákladů veřejných rozpočtů vynakládaných na jednoho nezaměstnaného*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7416-235-0.
- Knabe, A., Rätzl, S. (2011). Quantifying the Psychological Costs of Unemployment: The Role of Permanent Income. *Applied Economics*, 43(21), 2751–2763, <https://doi.org/10.1080/00036840903373295>
- König, B., Domonkos, T. (2015). Odhad nákladov nezamestnanosti v podmienkach slovenskej ekonomiky. *Politická ekonomie*, 63(4), 498–516, <https://doi.org/10.18267/j.polek.1032>
- Kozák, J., Zeman, M., Pekárek, Š., Vondráček, J., Ševčík, M. (2020). Fiscal Responsibility and Debt Sustainability. Preparedness for External Shock: the Case of the Czech Republic and Slovakia, in Čermáková, K., Mozayeni, S., Hromada, E., ed., *Proceedings of the 13th Economics & Finance Virtual Conference*. Praha: International Institute of Social and Economic Sciences (IIES), pp. 274–287. Dostupné z: www.iies.net/proceedings/13th-economics-finance-conference-prague/table-of-content/detail?article=fiscal-responsibility-and-debt-sustainability-preparedness-for-external-shock-the-case-of-the-czech-republic-and-slovakia
- König, B., Domonkos, T. (2015). Job Creation by Direct Financial Subsidies in the Slovak Republic – A Cost-benefit Analysis. *Ekonomický časopis*, 63(4), 359–371.
- Maarten, G., Valasmis, D., Van der Beken, W. (2012). *Why Invest in Employment? A Study on the Cost of Unemployment*. On behalf of: European Federation for Services to Individuals (EFSI). Brussels Final Report. Dostupné z: http://www.efsi-europe.eu/fileadmin/MEDIA/publications/Cost_of_unemployment_report/English_Study_on_the_cost_of_unemployment_January_2013.pdf
- MPO ČR (2005). *Vyhodnocení systému investičních pobídek*. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/26573/27944/308747/priloha001.pdf>
- MPSV (2019). *Podíl nezaměstnaných osob*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2020-08-01] Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/casove_rady
- MPSV (2020a). *Měsíční statistika struktury uchazečů a volných pracovních míst*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2020-08-08] Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/struktura-uchazecu>

- MPSV (2020b). *Výdaje na státní politiku zaměstnanosti*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2020-08-08] Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/vydaje-na-statni-politiku-zamestnanosti>
- MPSV (2021). *Měsíční statistika struktury uchazečů a volných pracovních míst*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2021-05-8] Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/struktura-uchazecu>
- Ochsen, C., Welsch, H. (2011). The Social Costs of Unemployment: Accounting for Unemployment Duration. *Applied Economics*, 43(27), 3999–4005, <https://doi.org/10.1080/00036841003761900>
- Pagés, C., Montenegro, C. E. (2007). Job Security and the Age Composition of Employment: Evidence from Chile. *Estudios de Economía*, 34(2), 109–139, <https://doi.org/10.4067/s0718-52862007000200001>
- Potužáková, Z., Mildeová, S. (2015). Analýza příčin a důsledků nezaměstnanosti mladých v Evropské unii. *Politická ekonomie*, 63(7), 877–894, <https://doi.org/10.18267/j.polek.1043>
- Rindfuss, R. R., Guzzo, K. B., Morgan, S. P. (2003). The Changing Institutional Context of Low Fertility. *Population Research and Policy Review*, 22(5–6), 411–438, <https://doi.org/10.1023/b:popu.0000020877.96401.b3>
- Stratford, D., Wall, H. J. (2000). The Revealed Cost of Unemployment. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 82(2), 1–10. Dostupné z: <http://research.stlouisfed.org/publications/review/00/03/0003sd.pdf>
- Tiruneh, M. W., Štefánik, M., et al. (2014). *Trh práce na Slovensku: Analýzy a prognózy*. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied. ISBN 978-80-7144-232-5.
- Winkelmann, L., Winkelmann, R. (1998). Why are the Unemployed so Unhappy? Evidence from Panel Data. *Economica*, 65(257), 1–15, <https://doi.org/10.1111/1468-0335.00111>